

Frontvonalak és geopolitikai játszmák a földabroszon**Tim Marshall: Falak. Életünk kerítések árnyékában. Park Könyvkiadó, 2021; ISBN 9789633559260****Tim Marshall: A földrajz hatalma. Tíz térkép, amely rávilágít világunk jövőjére. PARK Könyvkiadó, 2023; ISBN 9789633558300**

Határok: „A mezőgazdasági forradalom a történelem legnagyobb csalása volt” – írja Yuval Noah Harari: SAPIENS – Az emberiség rövid története c. könyvében (Animus Kiadó, 2020). A szabadon vándorló vadászó-gyűjtögetőkből a mezőgazdaság röghöz kötött embere lett – s végső soron ebből eredeztethető a határok megszületése is. Intézményesült a földbirtoklás, megszülettek a letelepedett közösség, a vagyonok, birtokok, szintúgy a konfliktusok, amelyek ezzel járnak, s mindezzel fejlődésnek indult a határok és kerítések szerepe. A határokat előbb a közvetlenül érdekelt erőviszonyai alakították. A továbbiakban ez már sokkal bonyolultabbá vált, s erről és ennek eredményeiről ad Tim Marshall igen érdekes és tanulságos, ám az ember „civilizációjára” nem igazán hízelgő áttekintést.

A szerzőről: A világszerte csúcskategóriás szónokokat közvetítő London Speaker Bureau a Falak eredeti kiadójának egyik vezetőjét idézi: „Marshall a Sky News diplomáciai szerkesztője és külföldi tudósítója volt. 30 év riporter és műsorkészítői munka után otthagyta a főállású újságírást, hogy az írásra és elemzésre összpontosítson. Világos előadásmódja és az éleslátása világszerte az olvasók kedvencévé tették.” A Goodreads A földrajz hatalmáról szóló ismertetőjében kiemeli, hogy Marshall a helyszínről tudósított az 1990-es balkáni háborúk idején, utóbbi években az iraki, afganisztáni, líbiai és szíriai konfliktusokról.

Falak. Életünk kerítések árnyékában

„A könyv lebilincselő módon mutatja be, milyen módon formálta és formálja az emberiség múltját, jelenét és jövőjét a földrajz. Tíz térséget térképez fel, amelyek ma, a nagyhatalmi versengés új korában befolyással lesznek a nemzetközi politikára. Újabb kiváló kalauz a modern világhoz. Marshall mesterien foglalja össze, mit kell tudnunk, és miért” – Peter Frankopan” – a LIBRI ajánlójából. Frankopan az 1714-ben alapított oxfordi Worcester College történelemprofesszora. Selyemutak – Egy új világtörténet és Új selyemutak – Világunk jelene és jövője c. könyvét a Park adta ki 2020-ban és 2021-ben.

Az ember valóságát jól jellemzi Marshall diagnózisa: „Mindig is óvtuk a saját terünket, ahogyan a törzsekbe rendeződés, a kívülállóktól való félelem és az észlelt fenyegetésekre történő válaszadás szintén alapvető emberi viselkedésformák. Kapcsolatokat építünk egymással nemcsak a túlélés, hanem a társadalmi kohézió érdekében is. Csoportidentitások alakulnak ki, és ez gyakran konfliktusokhoz vezet másokkal. Erőforrásokért versengünk egymással, és megjelenik az identitáskonfliktus is – vagyis a 'mi és ők' narratívája.” – „Mi és ők” – Marshall

ismételten is kiemeli, hogy ez a szemlélet a gyökere a kerítések genezisének, azok pedig megjelenítik és még tovább erősítik ezt a dichotómiát.

„Minden falnak két oldala van” – írja Marshall, aki – normális emberként – jól érezhetően utálja a megosztottságot, a falakhoz kapcsolódó vagy azokat eredményező szembenállást, szorongást. Ám a világ alakulása rákényszerít annak átgondolására, hogy sok falnak másként is két oldala van: milyen az élet vele, és milyen lenne nélküle, a falak teszik-e ilyen né a világunkat, vagy a világ csúfságai indítanak falak építésére. Könyve ehhez jó alkalom és remek segítő. Végül is, az ember fejlődése során a barlangot védő tüskés bómától egyenes út vezet a mai védett lakóparkokig és újonnan felhúzott határkerítésekig, csak a félelem forrása és természete változott, a szervezett társadalmakban pedig hamar felfedezték a benne rejlő hatalomtechnikai lehetőségeket.

A könyv eredeti címe és alcíme kifejezőbb: *Megosztva – Miért élünk a falak korában.*

A *diagnózis*: „Harminc évvel ezelőtt ledőlt egy fal, és ezzel látszólag kezdetét vette egy új korszak, amely a nyitottságról és a nemzetköziségről szól. 1987-ben Ronald Reagan elnök a kettéosztott Berlinben ellátogatott a Brandenburgi kapuhoz, és felszólította szovjet partnerét: 'Gorbacsov úr, bontsa le ezt a falat!' Két évvel később a fal leomlott, és Berlin, Németország, majd a megosztott Európa újraegyesült. (Reagan felszólítása csak politikai mutatvány volt. A Szovjetunió végének eljövételében viszont valóban igen nagy szerepe volt a reagani reálpolitikának – Osman P.)

Reagan felszólítása az utóbbi években mintha alulmaradna az 'erődítménymentalitással' szemben. Üzenetét kevesen hallják meg, nehezen kel versenyre a tömeges vándorlás félelmetes hullámaival, a globalizáció elleni hangokkal, a nacionalizmus erősödésével, a kommunizmus összeomlása és a szeptember 11-ei támadások következményeivel. *Ezek azok a törésvonalak, amelyek az elkövetkező években is alakítják majd világunkat.* – Az ilyen falak, kerítések emelése, fenntartása, lebontása nem elhatározás kérdése, hanem a helyzet következménye. „Reagan üzenete” pusztába kiáltott szó, ha a geopolitikai szereplők törekvései mást indokolnak vagy épp kényszerítenek ki.

„Sokszor hallunk az izraeli falról, az Egyesült Államok és Mexikó közötti határfalról vagy az Európában húzódó kerítésekről – mégis kevesen tudják, hogy valójában sorra épülnek falak a határok mentén. Világjelenségről van szó: a 21. században már most több ezer kilométernyi fal és kerítés épült meg a világ számos pontján. Legalább 65 ország – az államok több mint egyharmada – épített akadályokat határai mentén; *a második világháború óta felhúzott falak több mint fele az ezredforduló után épült meg.*

Ezek a falak sokat elárulnak a nemzetközi politikáról, bár azok a szorongások, amelyeket jelképeznek, valójában átívelnek a falak által elválasztott államok határain. *A megosztottság a politika minden szintjére hatással van, a személyestől a helyin és az országosan át a nemzetköziig. Minden történetnek két oldala van, ahogyan minden falnak is. Ahhoz, hogy megértsük, mi történik a világban, tudnunk kell, mi osztott meg bennünket a múltban, és mi oszt meg bennünket még ma is.*

A falak nemcsak kilométereken át húzódnak, hanem korokon, térségeken és kultúrákon keresztül is, egészen a jelenig. *Ez a fizikai megosztottság azonban szellemi megosztottságban is leképeződik*, gondoljunk csak a kereszténység nagy egyházszakadására, az iszlám kettéválására szunnita és síita irányzatokra, vagy a közelebbi múltban a kommunizmus, a fasizmus és a demokrácia közötti küzdelemre (s ne feledjük a mindinkább élesedő mai szellemi megosztottságot sem, bár a mai meghatározó ideológiák igazából érdekeket szolgálnak vagy épp lepleznek! – Osman P.). A globalizáció falak építésére is ösztönzött. További vélt fenyegetésekkel szembesülve – mint a terrorizmus, az erőszakos összecsapások, a menekültek és a bevándorlás, a növekvő szakadék gazdagok és szegények között – az emberek egyre szorosabban ragaszkodnak saját csoportjukhoz. („Vélt” fenyegetések? – Osman P.)

A megosztottság új kora, amelyben élünk, tükröződik a digitális világ fejleményeiben is, ezek pedig csak rontanak a helyzeten. Bizonyos szempontból közelebb kerültünk egymáshoz, ugyanakkor a közösségi média olyan új virtuális törzseknek is felerősítette a hangját, és lehetővé tette a megszerveződésüket, amelyek közül némelyek csak fröcsögnek és megosztottságot szítanak a világhálón. Úgy tűnik, soha korábban nem létezett ennyi törzs, és soha korábban nem volt a törzsek között ennyi konfliktus. Ezek a jelenkor alapvető kérdései: hogy néznek ki a törzsek a modern világban? Vajon társadalmi osztályunk, rasszunk, vallásunk, nemzetiségünk szerint definiáljuk-e önmagunkat? És elképzelhető-e egyáltalán törzseink együttélése? (A közösségi média, korunk többi, nagy tömegek gondolkodását elérő egyéb eszközökkel – pl. tömegkommunikáció, tömegszórakoztatás – a napi közélet és politika alakítóivá váltak, minden határon is átnyúlva, és olyan szellemi befolyásolásokra, megosztásokra, szembeállításokra képesek, amelyek döntő befolyást biztosítanak – Osman P.) *Ha pedig az erőforrásokért történő verseny is bejön a képbe, a falak csak magasabbak lesznek. Úgy tűnik, most pont itt tartunk.”* – Globális léptékben öngerjesztő módon nő a népesség, erőltetetten a fogyasztás és a pazarlás, az erőforrások birtoklása mindinkább stratégiai fegyverként szolgál, s gyorsan bővül, mi minden jelent kritikus erőforrást. 80 éve ki gondolt volna lítiumra, száz éve a mai félvezető eszközök alapanyagaira??

Erről szól: „Könyvemben az egyszerűség kedvéért falnak nevezek mindenféle akadályt, kerítést, megosztottságot. Ezek azonban a megosztottságnak okozatai, nem pedig okai. És a történeteknek csupán a kezdetét jelentik.

Lehetetlen lenne kitérni minden megosztott térségre. Ehelyett *azokra koncentrálok, amelyek a legpontosabban illusztrálják az identitás problémáit napjaink globalizált világában:* a migráció hatásait (Egyesült Államok, Európa, indiai szubkontinens), a nacionalizmust mint az összefogás vagy éppen a megosztottság mozgatóját (Kína, Egyesült Királyság, Afrika), valamint a vallás és a politika összemosódását (Izrael, Közel-Kelet)” – Marshall Bevezetőjéből. (Forrásmegadás nélküli idézetek a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

Mielőtt továbbmennénk, töprengjünk el Marshall egy igen fontos mondatán: „Európa-szerte az EU lényege kerül veszélybe azzal, hogy ismét falakat emelnek, bizonyítva, hogy a

hidegháborús évek különbségeit nem sikerült teljesen meghaladni, és hogy az internacionalizmus korában sem tűnt el maradéktalanul a nacionalizmus.” Hogy milyen új falak emelése bizonyítaná, „hogy a hidegháborús évek különbségeit nem sikerült teljesen meghaladni”, ennek megismerését meghagyjuk az Olvasónak. Viszont internacionalizmus vs nacionalizmus: tegyük félre, hogy történelmi okokból az előbbinek errefelé sajátos csengése van, s nézzük a nacionalizmus torzítatlan mivoltát, mert összefonódhat a falakkal.

A fogalomnak sokféle értelmezése van, nem egy közülük politikailag motivált vagy épp rúttul eltorzított. Fontosságát az adja, hogy a nacionalizmus részhalmazokat képez(het) az emberiség halmazában. Az ideológiai részrehajlással aligha gyanúsítható Encyclopaedia Britannica adta definíció szerint „[a] nacionalizmus egy ideológia, amely hangsúlyozza a lojalitást, odaadást vagy elkötelezettséget egy nemzet vagy nemzetállam iránt, és úgy tartja, hogy az ilyen kötelezettség felülmúl minden egyéni vagy csoportérdeket.” A nemzet vagy nemzetállam elvont fogalom, s az odatartozók összességét jelenti. A biztosítási szakmából kölcsönzött fogalommal, ez az összesség, ha jól működik, végső soron egy kockázat és persze érdekközösség, amilyennek az alapító atyák anno az európai integrációt megvalósító szervezetet is szánták. Nyilvánvaló, hogy az ilyen közösséget a magántulajdon védelméen túl nem szabadhatnak fel falak, kerítések. Ámde, Csányi Vilmos mondja az Új Könyvpiac 2012. áprilisi számában, a vele készült interjúbán: „Valódi közösség gyermekekkel együtt száz-százötven ember csoportjából alakulhat ki, ha a csoportot folyamatos közös akciók, közös hiedelmek és közös szociális konstrukciók jellemzik.” Vajon valódi kockázat és érdekközösség az emberek mekkora halmazára tud kiterjedni, meddig működik az a sajátos kötőanyag, amelyet a nacionalizmus alkot? Minden történelmi, etnikai, kulturális, erőforrások birtoklása által meghatározott, és egyéb különbségek ellenére is, összeállhat-e egyetlen nagy, „kerítésmentes” közösséggé az emberiség, s ha nem, akkor hol és miben a határ?

A Goodreads ajánlójából: „E megvilágító erejű könyvében Marshall tíz régiót vizsgál, amelyek meghatározó szereppel bírnak, hogy alakítsák a jövő globális politikáját a nagyhatalmi versengésnek ebben az új korszakában. Ezek: Ausztrália, Irán, Szaúd-Arábia, az Egyesült Királyság, Görögország, Törökország, a Száhel-övezet, Etiópia, Spanyolország és a világűr. Megtudhatjuk, miért közelebb Európa következő menekültválsága, mint gondolkánánk, ahogy a problémák forrósodnak a Száhel-övezetben; miért kell a Közép-Keletnek a stratégiaalkotásban túltekintenie az olajon és homokon, hogy biztosíthassa jövőjét; miért a Kelet Mediterráneum jelenti a 21. század egyik legingatagabb robbanásponjtját; és miért a Föld atmoszférája várhatóan a világ következő csatateré. (A könyv 2021-ben jelent meg, az ukrajnai háború kirobbanása előtt – Osman P.). A könyv magán viseli Marshall védjegyét: szellemesség és éleslátás, es ezzel jól érthető és megragadó betekintést ad a földrajz erejébe, amellyel alakítja az emberiség múltját, jelenét – és jövőjét.”

Íme a mondandó íve a fejezetcímekkel:

- *Bevezetés*
- *A nagy tűzfal. Kína* – Mottója: „Ahogyan a való életben, úgy a virtuális térben is szükség van szabadságra és rendre. – Hszi Csin-ping kínai elnök”
- *Építsük meg azt a falat! Egyesült Államok* – Mottója: „Ha mutatnak nekem egy tizenöt méter magas falat, én mutatok hozzá egy tizenöt és fél méteres létrát – Janet Napolitano, az Egyesült Államok korábbi belbiztonsági minisztere”
- *Tények a terepen. Izrael és Palesztina* – Mottója: „Magatok is látjátok, hogy milyen bajban vagyunk: Jeruzsálem romhalmazzá vált, kapui pedig tűzben égtek el. Jöjjetek, építsük fel Jeruzsálem várfalát, hogy ne gyalázhassanak többé bennünket! – Nehémiás könyve 2:17”
- *Vonalak a homokban. A Közel-Kelet* – „Válasszatok olyan vezetőt, aki hidakba fektet, nem falakba. Könyvekbe, nem fegyverekbe. Erkölcsebe, nem korrupcióba – Suzy Kassem: Emelkedj fel és tisztelegj a napnak: Suzy Kassem írásai”. (Wikidata: Amerikai író, filmrendező, filozófus, szerző, társadalmi kommentátor, aktivista és költő, aki közérdeklődésben álló társadalmi kérdésekre szakosodott.)
- *Migránsok mágnese. Az indiai szubkontinens* – „Mint minden fal, kétértelmű, Janus-arcú volt ez is. Hogy mi volt bent és mi volt kint, az attól függött, hogy a falnak melyik oldalán állt az ember – Ursula K. Le Guin: A kismimizettek”. (Gyakran idézett amerikai sci-fi- és fantasy-író.)
- *Nemzetálmok. Afrika* – „A bennünket egyesítő erők valódiak, és fontosabbak, mint a ránk erőltetett, bennünket egymástól elválasztó befolyások – Kwame Nkrumah”. (Ghanai politikus, politikai teoretikus, forradalmár, a „harmadik világ” politikai fel-emelkedése idején nagyon híres afrikai politikus, Ghana első miniszterelnöke.)
- *Mind szorosabb unió? Európa* – „Nem létezik napjainkban olyan fal, amely elválaszthatná egymástól a világ egyik részén zajló humanitárius vagy emberi jogi válságokat a világ másik részén tapasztalható nemzetbiztonsági válságoktól. Ami egyetlen emberi élet méltósága megőrzésének kudarcával kezdődik, az túl gyakran vezet egy egész nemzetet érintő katasztrófához – Kofi Annan.” (Az ENSZ hetedik, ghanai születésű főtitkára tíz éven keresztül. 2001-ben Annan és az ENSZ közösen kapta a Nobel-békedíjat.)
- *A britek sóhaja. Egyesült Királyság* – „Minden ember önmaga szigete. És bár elválaszt bennünket a különbözőségek tengere, alatta egy teljesen közös világ húzódik. – James Rozoff”. (Amerikai író, bemutatkozása szerint központi témája a valóság szürke, bénító oldalától való elszakadás és a mágia.)
- *Konklúzió. A köztes terek* – „Ami volt, ugyanaz lesz majd, és ami történt, ugyanaz fog történni, mert nincs semmi új a nap alatt. – A prédikátor könyve 1:9”

Ki ne akarna falak nélküli szabadságot... amíg biztonságban érzi magát benne. És ki ne akarna általános jólétet az emberiségnek... csak hát a csúf realitások. Nézzünk egy kis részt a Konklúzióból: „*Nem valószínű, hogy a tömeges migráció egyhamar véget ér. A mozgásban*

lévő emberek a szegénység és/vagy az erőszak elől menekülnek, gazdagabb és stabilabb országok felé tartanak. Több gazdagabb ország fog falakat emelni a migránsok áradatának megfékezésére. Vannak azonban, akik szerint egyszerűen fel kellene számolnunk nemcsak a falakat, de magukat a határokat is, lehetővé téve a teljesen szabad mozgást, hogy mindenki oda mehessen a bolygón, ahová csak szeretne.

Humanitárius alapokon természetesen lehet amellettt érvelni, hogy összességében 'ki-egyenlítődnének' a dolgok, ha teljesen szabaddá válna az országok közötti mozgás. *Ez az elgondolás azonban figyelmen kívül hagy két fontos tényezőt.* Az első, hogy milyen hatással lenne a tömeges elvándorlás azokra az országokra, amelyeket az útra kelők elhagynak. Először azok távoznának, akik anyagilag megengedhetik maguknak, így egyre kevesebb orvos, tanár és más iskolázott ember maradna a hanyatlásnak induló országokban – előbb-utóbb az állam akár össze is omolna, és mindenki nincsteleenné válna, s nem maradna visszaút a normalitásba.

A második probléma az emberi természet, a csoportidentitás. Az optimista nézőpont szerint a fogadó nemzetállamok nehezen bár, de képesek lennének befogadni az újonnan érkezetteket. Ha azonban végignézzük a történelmen és a jelenlegi helyzeten, érdemes óvatossában közelítenünk az emberi természethez. A valóság az, hogy a tömeges migráció már eddig is nyugtalanságot keltett: a helyi lakosok nem tűnnek boldognak, ha idegen jövevények jelennek meg náluk nagy létszámban.” – Tegyük hozzá: legújabbkori jelenségként az mutatkozik, hogy a bevándorlók kisebb-nagyobb része nem akar beolvadni a többségi társadalomba, saját kultúráját, életmódját, értékrendjét akarja ott is folytatni, ami mindkét oldalon növeli a feszültségeket, s nehezíti a közös működést. Ugyanakkor „[m]iközben a legtöbb nyugati ember nem vállal közösséget [’idegenek’ elleni] szélsőséges viselkedéssel, a kultúrájuk gyökereit jelentő értékeket igenis meg kívánják óvni, és fenn akarnak tartani valamiféle közösségi érzést.”

A legfőbb kérdés: „A nyílt határok nem működhetnek a jelenlegi légkörben – de a belátható jövőben sem. Érdemes mindazonáltal elgondolkodni az elképzelésen, hogy eldönthessük, ennek a konkrét kerítésnek melyik oldalán helyezkedünk el. Ha nem értünk egyet ezzel a merész ötlettel, tehát hogy sikeres lehet a kísérlet, akkor minden bizonnyal úgy gondoljuk: a dolgok jelenlegi állása szerint szükség van határookra. Ha pedig így vélekedünk, a következő kérdéseket kell tisztáznunk: milyen határookra van szükség, és hány ember kelhet át rajtuk?”

S a jelenlegi realitás: „Már túl késő lenne az alapoktól újrakezdeni. Bolygónk és annak emberi populációja túl bonyolult ahhoz, hogy hirtelen létrejöjjön egy globális kormányzat, amelyben a nemzetállamok feloldódnak, és a világ javainak hasznosítása az egész emberiség közös joga’ lesz. *Ezért mindaddig falakat fogunk építeni, amíg el nem fogadjuk az emberiség egyetemes testvériségét, és el nem jön egy olyan világ, amelyben nem egymással versenyzünk az erőforrásokért.* Mindig is így volt. Hiszen magunk is állatok vagyunk. Csodálatosak, néha gyönyörűek, néha csúnyák, fantasztikus képességűek, végtelen képzelőerejűek – de mindezzel együtt is e világ teremtményei, és mint minden más teremtménynek, nekünk is szükségünk van a saját területünkre.”

A földrajz hatalma. Tíz térkép, amely rávilágít világunk jövőjére

Világunk jövőjére? Csak erős idegzetűeknek??

„*Hasznos emlékeztető, hogy érdemes konzultálni a térképekkel mielőtt beleügyetlenkedünk a világ ügyeibe, s különösképp az a növekvő geopolitikai feszültségek idején* – *Financial Times*
– idézi ajánlójában a Waterstone könyvtárhálózat

„A Közel-Keleten farkasszemet néz egymással Irán és ősellensége, Szaúd-Arábia. A Csendes-óceán déli részén Ausztrália a jelenkor két szuperhatalma, az USA és Kína közé szorult. A Földközi-tengeren Görögország és Törökország folytat versengést, amelynek gyökerei az ókorig nyúlnak vissza, de bármikor ma is erőszakot szülhet. Isten hozott a 2020-as években! A nagyhatalmi versengés új korszakába lépünk, amelyben számos szereplő – köztük több kisebb is – küzd egymással [a geopolitikai befolyásért]. Egy ideje a 'multipoláris' világrend felé haladunk. A geopolitikai dráma ráadásul nem csak a Föld felszínén zajlik, hiszen némely országok követelésekkel lépnek fel a légkörön túl, a Holdon, sőt az űr még távolabbi régióiban is.

Az 1990-es években érkezett az egyes elemzők által 'unipolárisnak' nevezett évtized: az amerikai hatalomnak gyakorlatilag nem volt kihívója. Egyértelműen látszik azonban, hogy újfent olyan állapot felé tartunk, amely amúgy az emberiség történelme során általában a megszokott rend volt: a többszörös hatalmi versengés kora felé.

Birodalmak emelkednek fel és érnek véget. Szövetségek kötődnek, majd esnek szét. *Lehetetlen megmondani, hogy a következő évek során pontosan merre billen a hatalmi egyensúly.* Kétségtelen, hogy léteznek olyan gazdasági és geopolitikai óriások, amelyek döntő befolyással lesznek a világ ügyeire: ilyen természetesen az Egyesült Államok és Kína, de Oroszország is, vagy az európai nemzetek tömörülése, az Európai Unió, valamint gyorsan növekvő gazdasági súlya okán India. Persze a kisebb országok is számítanak. *A geopolitika a szövetségekről szól, és mivel a világrend változóban van, a nagyhatalmak számára különösen fontos, hogy maguk mellé állítsák a kisebb regionális hatalmakat, ahogyan ez fordítva is igaz.* Ezeknek az országoknak – például Törökországnak, Szaúd-Arábiának és az Egyesült Királyságnak – a képlékeny helyzet lehetőséget kínál arra, hogy jövőbeli stratégiai és hatalmi pozícióikat kedvezőbbé tegyék. Most még forog a kaleidoszkóp, darabkái nem állapodtak meg.

Több tényező is szerepet játszik ennek a bizonytalansággal és megosztottsággal teli – új korszak felé vezető – évtizednek az alakulásában. *A globalizáció, a globalizációellenesség, a Covid, a technológia és az éghajlatváltozás mind lényeges tényező, és szerephez jut ebben a könyvben, amely néhány olyan 21. századi eseményt és konfliktust mutat be, amelyeknek messzire nyúló hatásuk lehet a többpólusú világban.*

Ahogy a Földrajz fogságában, úgy *e könyv is a hegyekből, folyókból, tengerekből és a betonból indul ki a geopolitikai realitás megértéséhez. A földrajz kulcsfontosságú: behatárolja, mit tehet, és mit nem az emberiség.* Persze a politikusok is fontosak, de a földrajz fontosabb.

Az emberek döntései – most és a jövőben is – sosem függetlenek a fizikai kontextustól. *Minden ország történetének kiindulópontja a szomszédokhoz, a hajózási útvonalakhoz és a természeti erőforrásokhoz viszonyított elhelyezkedése.*

„Napjaink egyik legizgalmasabb fejleménye, hogy geopolitikai hatalmi küzdelmeink elszakadnak a földi kötelékektől, és a világűrbe is kivetülnek. De kié is a világűr? És ki döntheti ezt el? Valójában sosem lesz olyan, hogy 'végső határ', de ez igen közel áll hozzá, márpedig a határok általában vad, törvények nélküli vidékek. Bizonyos magasság felett nem létezik szuverén terület: ha úgy döntök, hogy egy másik ország fölé kívánom irányítani lézerekkel felszerelt műholdamat, milyen törvény alapján mondhatná bárki, hogy ezt nem tehetem meg? Több ország küzd az elsőségért a világűrben, és magánvállalkozások is beszállnak a versenybe, ezzel pedig kezdetét veheti egy veszélyes, csúcstechnológiákat felvonultató fegyverkezési verseny. Kivéve, ha képesek vagyunk tanulni a múlt hibáiból, és elfogadjuk a nemzetközi együttműködés számtalan előnyét.” – Vesztfáliai béke, bécsi kongresszus, Népszövetség, ENSZ... mi ad okot bízni e képességben? A józan ész szavát Marshall lentebb is megismétli.)

A Simon & Schuster Kiadó ajánlójából: „A New York Times bestseller A földrajz fogságában szerzőjétől egy lenyűgöző, 'frissítő és nagyon hasznos' (The Washington Post) folytatás, amely tíz térképpel magyarázza el a napjaink világhatalmai előtt álló kihívásokat, s hogy azok miként vetítenek elénk egy ingatagul változó jövőt.

Marshall előző globális bestsellere 'új módot ajánlott nekünk, hogy a térképekre tekintsünk' (The New York Times Book Review), megmutatva, miként korlátozzák minden nemzet választási lehetőségeit hegyek, folyók, tengerek és falak. Azóta a földrajz nem változott, a világ azonban igen. Most, ebben a 'csodálatosan szórakoztató és és kitűnően érthető, szellemesen, világosan és jó tempóban írt áttekintésében' (Mirror, UK), Marshall tíz régióba visz bennünket, amelyek szerephez jutottak a globális politika alakításában. Jöjjünk rá, miért halványul el az USA érdekeltsége a Közép-Keletben, miért kezd most Ausztrália epikus versengésbe Kínával, milyen okosan és leleményesen pozicionálja magát Törökország, Szah-Úd-Arábia és az Egyesült Királyság nagyobb hatalomért, miért képes Etiópia ellenőrzésre Egyiptom felett, és miért van közelebb Európa a következő menekültválsághoz, mint gondolnánk, ahogy a világűr feletti uralomért folytatott csúcstechnológiás fegyverkezési verseny is.” – A Goodreads e felsoroláshoz még kiemeli a könyv mondandójából a Szahel-övezet növekvő szerepét a menekültválságban, hogy miért kell a Közép-Keletnek a jövője biztosításáért az olajon és homokon túlra tekintenie, s hogy a Kelet-Mediterráneum miért egyike a 21. század legingatagabb tűzfészkeinek.

Egy különleges ismertetésből, amely mutatja e könyv jelentőségét: megjelentette az AETHER, az AIR University, Alabama stratégiai légi és űrhaderő folyóirata.

„Marshall tíz régiót vizsgál, amelyek befolyással lesznek a jövő globális rendjére és politikájára. Mindegyikről ad egy-egy jellemző képet, különféle kérdéskörökkel, amelyek létfontosságúak a nagyhatalmak versengésének korszakában, ahogy a világ a multipolárisá válás felé tolódik. Mindegyik régiót azzal közelíti, hogy meghatározza határai fekvését, földrajzi

jellemzőit, és időutazásra viszi az olvasót annak történelmén a jelenének gyökereirei. Ennek során kifejti, mi adja a régió fontosságát, és miért kritikus jelentőségű a világ jövője szempontjából.

A könyv gazdag érdemeinek egyike a helyszínei változatos sokasága és a tényezők sokfélesége, amelyeket Marshall fontosnak ítél. Ezzel és a benne foglalt tíz esettanulmánnyal a tényezők széles körét fogja át, mint például a víz feletti ellenőrzést övező feszültség Etiópia és Egyiptom között az utóbbiban imént épített Nílus-gát miatt; a területi vita és történelmi igények Török- és Görögország között Ciprust illetően; a népek országokon belüli földrajzi elkülönülése az Egyesült Királyságban és Spanyolországban, ami országok belőlük történő kiszakadásával fenyeget [Skócia, Katalónia (valójában Baszkföld is – Osman P.)]. Ezek vagy nemzetközi tűzfészek, vagy globális következmények lehetősége lakozik bennük.

Az utolsó fejezet különösen izgalmas. Marshall az úrnek szenteli, amely a stratégiai versenyben a közeli, szintúgy a távoli jövő geopolitikai versengéseinek színtere. E fejezetben bevezeti az asztropolitika, valamint a világúr reálpolitikája fogalmait.

További erőssége a könyvnek hogy élvezetes olvasmány. Marshall kiváló elbeszélő, aki minden fejezetet lényegre törőnek és jól fókuszáltak alkot meg – sem túl sok részlettel, sem szakmai zsargonnal nem terheli az olvasót. Elég részlettel szolgál, hogy az ráérezzen, érdemes hathatós, jó képpel bírnia mindegyik helyszínről.” – Az ismertetés két érdekes megjegyzéssel zárul. Egyikük sajnálatos hiányként emeli ki, hogy Marshall nem vette hasonlóképp górcső alá az Antarktisz és annak a 21. században várható geopolitikai szerepét. A másik nagyon ajánlja e könyvet a fegyveres erők tisztjeinek, különösképp azoknak, akik művelési vagy stratégiai szolgálatra kívánnak szakosodni – ők hasznos betekintést kaphatnak belőle a világ stratégiai fontosságú helyszíneibe.

A fejezetek a(z) olykor meglehetősen rejtélyes) mottókkal, s részlet a nyitányukból:

- *Ausztrália:* „Keményen játssz, mindvégig! Tipord őket a porba! – Don Bradman krikettjátékos”. – „Ausztráliát régen a semmi közepének tartották, majd ’nagyon nagy’ lett ’valahol’, ma pedig rivaldafényben áll. Hogyan történt mindez?”
- *Irán:* „Az iszlám vagy politika, vagy semmi – Homeini ajatollah, az Iráni Iszlám Köztársaság egykori legfelsőbb vezetője”. – „Íránt két földrajzi jellemző határozza meg: a határ mentén az ország héját képező hegységek, illetve a leginkább sík sósivatagok az ország belsejében, amelyek mentén egymással nagyjából párhuzamos dombvonulatok húzódnak. Szinte bármelyik irányból is közelítünk, előbb-utóbb belefutunk olyan hegláncokba, amelyeken sok helyen lehetetlen áthatolni. A Dast-e Kavír és a Dast-e Lut sivár belső pusztaságait hegyek ölelik körül.”
- *Szaúd-Arábia:* „Ha nem állsz meg, követni fognak – Ríma bint Bandár bin Szultan bin Abdél-Azíz hercegnő, Szaúd-Arábia első női nagykövete”. – „Amennyiben megoldani vagy kezelni akarunk egy problémát, először meg kell határozni, mi az. Szaúd-Arábia problémáját két szó határozza meg: Szaúd és Arábia.”

- *Nagy-Britannia:* „Jönnék a britek! Jönnék a britek! – Paul Revere bostoni ezüstműves (állítólag)”. – „Jönnék a britek!” – jó eséllyel évszázadokon keresztül a világ számtalan pontján felhangozhatott ez a felkiáltás, mialatt a britek felépítették a Föld egynegyedére kiterjedő birodalmukat. Napjainkban is elhangozhat, de már egészen más jelentést hordoz. Az EU-ból történő kilépést eldöntő 2016-os Brexit-népszavazást követően a britek szövetségeket keresnek, de tény, hogy globális szerepüket a 20. század közepe óta nem találják.”
- *Görögország:* „'Világosságot!', szólt Szabadság, S miként a tengerből a Nap, Fölkelt Athén! – Percy Bysshe Shelley: Hellász (1821)”. – „Üdülés a Földközi-tenger keleti részén? Esetleg az Égei-tengernél? Jól hangzik, bár az utóbbi néhány évben talán kissé túl forró lett arrafelé a helyzet. Több évtizedig tartó viszonylagos nyugalom után geopolitikai szempontból a térséget ismét feszültség jellemzi. A tenger alatti gázmezők felfedezése régi és új konfliktusokat élezett ki főleg Görögország és Törökország között, de idővel számos más ország is érintetté vált. Ezek a vizek már azelőtt is potenciális vita tárgyát képezték a két szomszédos ország között, hogy ott gázt találtak volna, a felfedezés azonban tovább mérgezte a helyzetet.”
- *Törökország:* „Saját magunkra hasonlítunk – Musztafa Kemal Atatürk”. – „Törökök. Azt gondolnánk, hogy Törökországból származnak, ugye? Hiszen: Türkiye annyit tesz, 'a törökök földje'. Pedig nem: a törökök messziről jöttek, a mongóliai Altaj hegyektől keletre indultak útnak. Hosszú utat tettek meg mai hazájukig, és sok idő kellett hozzá, mire elérték, hogy az Európa és Ázsia közötti széles földhidat Törökországnak nevezzék. Napjainkban Törökország ismét Kelet és Nyugat kereszteződésében találja magát, miközben keresi szerepét a világ színpadán. Kezében tartja a kulcsot az egyik olyan kapuhoz, amelyen keresztül Európába özönlenek a migránsok, és ez a kapu-őr szerep hatalmat is jelent számára. Egyre jobban bevonódik az arab világban zajló konfliktusokba...”
- *A Száhel-övezet:* „Ahol két folyó találkozik, a víz sosem sima – csádi közmondás”. – „A Száhel-övezet a part, a Szahara a tenger. Egyre többen kelnek útra erről a partról, hogy átszeljék a homoktengert, és egy másik parton kössenek ki: Európában. Bolygónk egyik legszegényebb területét hagyják hátra, ahol a nincstelenség, a környezeti károk és a társadalmi problémák miatt mintegy 3,8 millióan váltak földönfutóvá az utóbbi évek során, úti céljuk pedig a világ egyik leggazdagabb régiója. Ahogyan fokozódik a térségben az erőszak és súlyosbodnak az éghajlatváltozás hatásai, a helyzet csak romlani fog...”
- *Etiópia:* „Lucy üdvözlő itthon – az Etióp Nemzeti Múzeum plakátja”. – Lucy az ott talált 3,2 millió éves csontváz, „későbbi kutatások pedig arra jutottak, hogy mindannyian ebből a térségből származhatunk.” És „a Nagy Etióp Reneszánsz Duzzasztógát páratlan lehetőséget jelent Etiópia számára, hogy megtörje a szegénység és az etnikai erőszak évszázados körforgását. A technológiának köszönhetően Etiópia szétterítheti

földrajzi börtöne rácsait. A víznek köszönhetően Etiópia mindig is rendelkezett bizonyos fokú politikai hatalommal, napjainkban azonban 'víztoronyból' energetikai szempontból 'vízi nagyhatalommá' válik."

- *Spanyolország*: „Spanyolországban a természet és az ember szembekerül egymással – Gertrude Stein”. – „Spanyolország hegységeinek keskeny, poros, kacskaringós útjain gyakran találja magát szembe az utazó látszólag bevehetetlen kősziklák tetején magasodó, a tájat méltóságteljesen uraló hatalmas erődítményekkel. A kora középkorban ezek a csodálatos építmények voltak a Mezeta – Spanyolország középső részének óriási kiterjedésű fennsíkja – meghatározó pontjai, olyannyira, hogy a régió neve is a spanyol vár – castillo – szóból ered: Kasztília, 'a várak földje'. Az egész országra illik ez a megnevezés: Spanyolország maga is egy erődítmény.”
- *A világűr*: „Ha a Föld körüli pályát elértük, már félúton vagyunk a bárhová felé – Robert A. Heinlein tudományos-fantasztikus író, mérnök”. – „Vajon ha a Holdon hozunk létre kolóniát, akkor gyarmatosítók leszünk? Az oroszok és a kínaiak úgy gondolják, igen – és talán igazuk is lehet. Mióta az ember először hagyta el a Föld légkörét, és megtette az első apró lépéseket a végtelen felé, a világűr politikai csatatérre lett. Többről van szó, mint hogy mely országok milyen fizikai területeket követelhetnek maguknak (például a Holdon vagy a Marson): hasonlóan ahhoz, ami a Földön zajlott az elmúlt évszázadok során, a leendő gyarmatokhoz vezető út megtételéhez szükséges köztes állomások és az út közbeni csomópontok ellenőrzése is fontos. Ha nem tudunk megállapodni a használatukra és az így elérhetővé váló területekre vonatkozó jogi keretekről, akkor pontosan ugyanolyan harcokat vívhatunk értük, mint amilyenek az emberi történelem nagyobb részében a Földön zajlottak.” – Ez utóbbiak analógiájára még inkább hiányzik az AETHER által hiányolt fejezet az Antarktiszról. S ha jól belegondolunk Marshall két óriási konfliktuszóna térképével és elemzésével is adós: a világtengerek és a tengerfenekek.

Világűr... „Jósolni nagyon nehéz – különösen ami a jövőt illeti” – hangzik a Niels Bohrnak tulajdonított mondás, de ha azt az exponenciálisan gyorsuló fejlődési ívet és módot nézzük, amelyet az emberek (vagy az őket mozgató paradigmák?) az utóbbi 100-150 évben összehoztak, azt látszik jósolni, hogy hacsak valami nagyon drasztikus törés közbe nem jön (lásd az einsteini jóslatot: vissza a kőbaltához), akkor Marshall fentebb a világűrre mondott prognózisa nagyon csúf, és a földi világra is visszaható jövőben válhat valóra.

Nézzük kissé tovább Marshall vonatkozó helyzetképét – s ahogy ezt a részt indítottuk: Csak erős idegzetűeknek! „*Sajnos úgy tűnik, szinte meg van írva a csillagokban, hogy versengés lesz. Az úrverseny egyre gyorsul, és ez magával hozza a kísértést, hogy mindenki egymaga próbáljon szerencsét, vagy legalábbis saját szövetségeseivel: hogy 'mi' biztosan legyőzzük 'őket'.* (És itt a fordítottja is: 'Nem hagyhatjuk, hogy megelőzzenek, mert ki tudja, mit hoz ránk, ha hátrányba kerülünk!' – Osman P.) 2020 októberében az Egyesült Államok, Japán, az Egyesült Arab Emírségek, Olaszország, Nagy-Britannia, Kanada, Luxemburg és Ausztrália

lettek az első államok, amelyek aláírták a holdkutatót és a Hold erőforrásainak bányászatát szabályozó Artemis-egyezményt. Az aláírók a 2024-re tervezett holdraszállás előkészítési fázisában kötelesek tájékoztatni egymást lépéseikről. A tervek szerint most először egy nő űrhajós is leszállna az égitesten, társa pedig a 13. férfi lenne. Ez lenne az emberiség következő nagy ugrása, mielőtt bányászat céljából – 2028-ra – állandó bázisokat hozna létre a Holdon. Ezek a bázisok lehetnek majd a támaszpontok, amelyek segítségével lehetővé válik az 'emberiség terjeszkedése a Naprendszerben.' (Vegyük észre az alapvető, sorsdöntő problémát: az idézetek is azt mutatják, hogy az 'emberiség' hangadói, létének tényleges meghatározói nem tudnak vagy nem is akarnak más paradigmában gondolkodni, mint az állandó terjeszkedésben. Mielőtt indoklásként felvetődik az állandóan növekvő erőforrásigény, vegyük észre, hogy már a fogyasztói társadalomból is átvettek a pazarló társadalomba, s hogy az állandó, erőltetett növekedés óhatatlanul is veszélyes feszültségek állandó és mind bőségesebb forrása – Osman P.)

Sem Oroszország, sem Kína nem csatlakozott az Artemis-egyezményhez. Mindkét ország mérsékelt érdeklődést tanúsított az elképzelés iránt, de *még ha akartak volna is csatlakozni, nem lett volna erre lehetőségük.* Hiába működik együtt Oroszország a NASA-val a Nemzetközi Űrállomáson, körön kívül találta magát az után, hogy az Egyesült Államok által nemrég létrehozott Űrhaderő azzal vádolta meg az oroszokat, hogy veszélyes és 'szokatlanul zavaró módon' követték nyomon az amerikaiak kéműholdjait. Kína pedig azért nem csatlakozhatott a megállapodáshoz, mert a washingtoni Kongresszus megtiltotta a NASA-nak, hogy együttműködjön Pekinggel. Mindazonáltal Oroszország és Kína is rendelkezik saját tervekkel a Holdon létesítendő bázisokról, és egyikük sem fogja engedni, hogy riválisaiak úgy fogadjanak el 'szabályokat', hogy abból ők kimaradtak.

Az Orosz Szövetségi Űrügynökség vezetője szerint egyenesen a Hold 'inváziójával' ér fel, ha a többi ország általános érvényű megállapodás nélkül kezd bele az égitest hasznosításába. Konkrétan egy 'következő Afganisztánt vagy Irakot' emlegetett, ami háborús fenyegetés.

Ahhoz, hogy a világűr ne váljon háborús színtérré, meg kell változtatni a gondolkodásmódot, hogy az államok verseny helyett a békés együttműködés kerüljön a középpontba."

S amit Marshall itt csak érint, de akár következő könyve is lehet: a falak jelentőségét és a földrajz hatalmát e században gyorsan növekvő jelentőségű új fejlemények, új dimenzió és harctér szorítja vissza: a kibertér.

Dr. Osman Péter